

VÁRI FÁBIÁN LÁSZÓ

VÁSÁRTÉR

(RÉSZLETEK)

* * *

Azt még nem is újságoltam, hogy alig hagytak el bennünket az oroszok, néhány hét elteltével újabb lakónk lett. Úgy látszik, az én szüleim már csak akkor érzik jól magukat, ha az üres háznak nevezett szobát folyamatosan bérlí valaki. Nem emlékszem már pontosan, honnan is került hozzánk Bilák Margit, a sudártermetű, jóképű hajadon, de az határozottan megmaradt bennem, hogy Újlakon nem volt senkije. Ugyanakkor az is bizonyos, hogy vidámabb élet, igazi tavaszias jókedv költözött vele a házba. A suszterájban dolgozott ő is, akárcsak a legtöbb újlaki, így aztán a lakbér fizetésével sem voltak gondjai. Nem tudom, mennyi idő telhetett el beköltözése óta – néhány hét, vagy talán két hónap is –, amikor egy ápolt külsejű, finomabb modorú fiatal férfi jött hozzá látogatóba. Úgy rémlik, mintha Vojteknek hívták volna, s talán cseh származású volt, akárcsak Margit, aki – mintha levelezett volna előtte vele, s még az is rémlik, hogy unokatestvérnek mondta. Ha mondta is, csak azért tette, hogy ne botránkoztasson senkit, mert kapcsolatuk az én szememben is szorosabbnak tűnt a rokoninál. S valóban így lehetett, mert a férfi jól érezte magát Margit mellett, s napokig, vagy talán egy hétnél is hosszabb ideig ott maradt. Egy éjszaka azonban furcsa neszek, nyögések, apróbb, majd erőteljesebb sikolyok hatoltak át a két szoba közti kulcsra zárt ajtón, de valahogy nem keltettek bennem félelmet, mert nem volt bennük sem riadalom, sem iszonyat. Aludni mégsem hagytak, ezért átmentem apám s anyám ágyához, hogy Margit sikolyaira tőlük kapjak magyarázatot.

– Húzd a takarót a fejedre, és aludj! Nincs Margitnak semmi baja – jött máris a nyugtatás, így tudatlanul tértem meg ágyamba, s tettem, amit szüleim tanácsoltak.

Másnap mégis rászántam magam, s a tőlem valamivel idősebb Fornosi Ferinek szóba hoztam az éjjeli neszeket, de ő csak legyintett.

– Biztosan basztak – válaszolta teljes természetességgel, s ezzel le is vette napirendről a számára érdemtelen kérdést. De gondolataimban tovább motoszkált, visszhangzott bennem a számomra még érthetetlen csúnya szó, s én tovább tördeltem rajta a fejem...

Jobb felől néhány hete megújult a szomszédságunk, a miénkkel azonos méretű és beosztású faházba egy család költözött. Úgy tudjuk, bérlik. A férj és a feleség szintén cipőgyáriak, lassan megismerjük őket. Két gyerekük közül a fiú velem egykorú, húga talán másfél-két évvel fiatalabb. Gyakran vagyunk együtt az utcán, udvaron, de az asszonyok már egymáshoz is átjárnak, mi pedig már korábban is az ő udvarukon lévő kerekas kútról hordtuk a vizet. A vízfordás könnyítése végett apám kisajtót eszkábált a két ház közti alacsony léckerítésbe, így a kapcsolattartás még egyszerűbb lett. Lassan úgy viszonyulunk egymáshoz, mintha egy család lennénk. Mancini néni, ha piacra készült, vagy más dolga akadt, áthozta a kislányt játszani. Mivel anyám olykor a varrógéphez is leült, színes anyagdarabkákban nem volt nálunk hiány, a gyerek így kedvére babázhatott.

Az ilyesmi nem nekem való, az én kedvenc helyem ilyenkor az oroszoktól ránk maradt nagy tölgyfaasztal alatti tér, ahol a duplán leterített rongypokrócon nagyon jó heverészni. De ott tanyázik mellettem a macska is, és szokása szerint hónom alá bújva melegszik, én pedig kedvemre nézegetem az asztallap alján a nagy ovális, fekete pecsétet, amelyben ezt betűzgetem: WIEN. De nem jó az embernek sokáig egyedül, s ezt nemcsak én érzem így, mert még abban a percben mellém penderedik a lányka. Csak hanyatt fekszik mellettem, kócos kis fejének helyet szorít kispárnámon, s hozzám igazodva bámolja az asztallap alját, segít nekem utálni a csúnya fekete pecsétet. A macska már nem is érzi olyan jól magát kettőnk szorításában, jobbnak látja, ha eliszkol. A kislány mellettem mozdulatlan, de egész lényéből az sugárzik, hogy úgy vagyunk most itt, akár a felnőttek. Igen, pontosan ezt érzem magam is. Valami megmozdul bennem, s arra ösztökél, hogy megszólítsam. Felé billentem fejemet, s erre ő is ezt teszi, homlokunk összeér, lélegzetünk egyesül. A házban rajtunk kívül egy lélek sincs. Én nagy dologra szánom el magam, de a hangom remeg, amikor megszólalok:

– Iluska, b...unk?

A lányka felső testét megemeli, s míg szorosan arcomba hajlik, rám villantja gyönyörű kék szemét. Nyitott szája, akár az érett cseresznye, amikor kibukik rajta a biztatás.

– Na! – derül rám arca, s két keze máris mackónadrágja gumis dereka alá csusszan, kissé megtolja, s kérdően néz arcomba: várja a folytatást.

Most vagyok aztán zavarban, talán el is pirulok, mert az Á-t még csak kimondtam valahogy, de a B-t, bevallom, én még nem is ismerem. Jobbnak látom hát, ha mindjárt feladom. Fejem a párnára ejtem, s úgy szeret-

nék tenni, mintha mi sem történt volna, de az Iluska drága kicsi arca csupa csalódottság. Fel is kászálódik még abban a percben, szétszórt bábruháját összeszedi, mert neki, mint értésemre adja, már mennie kell.

Fél órával később megjött anyám, nyomban mögötte Margit és a barátja, akit én már csak Vojtekként raktároztam el emlékezetemben. Margit kezében nehéznek tűnő táska, benne gyolectarisznya, abban néhány kiló cukor. Izgalommal készülődnek valamihez, s kevéssel később kitudódik, hogy pálinkát akarnak főzni. Én, aki mindenféle gyári, csak boltban kapható termékre felnéztem eddig, most eltátom a számat, mert a nagyanyám házában soha szóba sem került az ilyesmi, aztán meg fogalmam sem volt róla, hogy azt csak így, házilag is lehet. Úgy látszik, mégis lehet, s ettől kezdve a Margit barátjáról le sem veszem szememet, mert úgy látom, tőle származik az ötlet, s ő vezényli a kivitelezést is. Anyám tüzelőt hoz be a kamrából, begyűjt az asztalspórbá, egy nagyobb fazékban vizet tesz oda, s ha jól felforrósodik, abban áztatják el a cukrot. A szokatlan mozgolódásra átjön a szomszédból Mancinéni is, aki ugyancsak jártas az efféle praktikákban, s az élesztőt már ő keveri el a szirupban. – Ennek – mondja szakértelemmel – néhány óráig állni kell.

De hogy addig se unatkozzanak, elindulnak a szabadba, sétálni egy kiadósat. Előtte azonban inni kell egyet. A Margit szobájából csokoládéval édesített vodka kerül elő, s abból mindnyájan fogyasztanak. Az én anyám, miközben issza, másik keze ujjait elégedettem járátja a levegőben. Így adja tudtára környezetének, hogy ízlik neki az ital.

A kisajtón túl kifogástalan tavaszi napsütésbe érkezünk. Elindulunk a csinált út felé, s azon átkelve a Burek-ház mellett kitaposott kis ereszkedőn letérünk a laposba. A főút és a töltés között már megművelt szántóföldek, a cipőgyári dolgozók parcellái sötétlenek. Köztük keskeny mezsgyét hagyott az eke, az egyiken elindulunk libasorban a töltés irányába. Ott a dús fűben tavaszi virágok kelletik magukat, én pedig képtelen vagyok elmenni mellettük. Azt a tejelő szárú, ág-bogain csillagszerű szirmokat nyitó virágot Nagyapa szappanyvirágnak mondja, de én túl közönségesnek tartom ezt a megnevezést. Inkább csillagvirágnak mondanám, az sokkalta szebb. Le is guggolok mellé, és leszakítom. A Margit barátja egy futó mosollyal kísérve, felém intve megjegyez valamit. Margit rám pillant, és helyeslően bólint, s mintha azt mondta volna: igen, ő ilyen.

Úgy látszik, a nap és a kontyalávaló összefogtak, egyre erőteljesebben melegítenek. Az asszonyok levetik a hosszú ujjú szvettereket, hogy karjuk fehérét becézhesse a fény, bőrükkel – blúzaik résein áthatolva – incselked-

jék a szél. A töltés tetején kitaposott gyalogösvényt már teljesen felszikkasztotta a nap, s egy pillanatra úgy tűnik, sokkal jobban esne a séta a Tisza kanyarulatait hűségesen követő galériaerdő árnyékában, de az nem ér el idáig. S ha elérne, a töltés túlfele alatt futó, finomra boronált szántás, a sűrű szögesdrótkerítés annak is megállj!-t parancsolna. Vojtek a határázra mutatva magyaráz valamit a nőknek, egy percre meg is állnak, a szögesdrótokon belül a fűben futó nagyon vékony rézhuzalt figyelik. Azt mondja, aknákat köt össze, s ha megbotlik benne a határsértő, repülni is megtanulhat, csak az a kérdés, hány darabban ér majd földet. A drótokról már eddig is tudtam, azonban én azt hallottam, hogy megrántásuk által csupán jelzőrakéták röppennek a magasba. De nem ez most a fontos, hanem a séta a jó kis levegőn. Ezt valóban kár lett volna kihagyni. Így sétálgatva eljutunk a szép, új vashídig, megcsodálom a két szovjet pionír – a kürtös fiú és a szalutáló kislány betonból öntött, festett szobrát, s már fordulunk is vissza, mert a híd bejáratát őrző puskás emberek csak azt engedik át, akinek igazolhatóan arrafelé van dolga.

Otthon eközben megérhetett az anyag, Margit bele is nyal, és elégedetten kacsint a többiekre. A cefrét aztán egy nagy zománcos fazékba töltik, a fazék fenekére két jól megmosott téglát helyeznek, s rajtuk keresztbe még kettőt. Ezek már rendesen kiemelkednek a cefréből, így biztonsággal megáll rajtuk a széles zománcos lábas, amelybe majd, mint később számomra is kiderül, a párlat lecsöpög. Végül egy nagy mosogatótálat szednek elő, olyat, amelyik az aljával szorosan beleillik a nagyfazék szájába, az illeszkedésnél alaposan körbekenik csirizzel, a tálat színig töltik hideg vízzel, s kezdődhet a tüzelés. Amikor már feltehetőleg felforrt a cefre, lassúbb tűzön főzik tovább, aztán meg már csak a hűtővíz hőmérsékletét figyelik. Ha túl melegnek ítélik, fokozatosan cserélik hidegebbre. Ennyi az egész boszorkányság, az eredményre meg már csak várni kell. Na de hát az várja, akinek fontos, én attól nyugodtan kimehetek az utcára is, ahol mindig történik valami. Most éppen a Zöld Kereszt előtt a Fornosi-fiúk foglalják a területet: egy nagyobbacska gumilabdával kapura fejelnek.

Én nem tudom még homlokokkal úgy eltalálni a labdát, hogy az erővel szálljon a kapu felé. Ha magamnak adom fel, mire belefejelnék, leesik a lábam elé, ha pedig felém dobják, belesajdul az arcom, vagy az orrom bánja, ezért most inkább csak nézem egy darabig a nagyobb fiúk játékát. Követ dobálni azonban eléggé jól tudok, s ki is nézek célpontnak egy magányosan legelésző kecskét. De aztán meggondolom magamat, mert itt áll

az udvaron ez a terebélyes szilvafa is, melynek termése még csak készülődik, így inkább az egyik ágcsomóban sötétlő madárfészek felé dobom a nálam lévő tégladarabot. Az eldobott téglát túl nagy, s még mielőtt elnéne a célba vett fészket, egy vastagabb ágnak csapódik, azon megpattan, és erejét vesztve visszahull egyenest a Fornosi István fejére. Ő a legidősebb a testvérek között, s a legnagyobb is, de az ütés alatt rendesen megroggyan, fejéhez kap. Amikor felfedezi ujjain a vért, arca síróba torzul, véres kezét vádlón felmutatja:

– Látod, mit csináltál, látod?

Testvérei döbbenetesen néznek rám. Talán megfordult a fejükben, hogy nekem rontanak és megcsápolnak, vagy bepanaszolnak anyámnak, s én csöppet sem sérelmeztem volna, ha így esik, de nem így történt. István fejét fogva hosszú léptekkel elindult hazafelé, s ők elindultak befakasztott fejű testvérük után, míg szemrehányó pillantásaik tüzeiben én ott maradtam a tett helyszínén.

Nálunk – már a lépcsőn hallom – magas a hangulat. A frissen készült párlat nemcsak a jókedvet szabadította el, de – az asszonyok kipirult arca mutatja – fűt is rendesen. Margit veszi észre először, hogy beléptem, s máris poharat nyom a kezembe.

– Nézd csak, ezt a kis gyenge csokoládés pójinkát te is megkóstolhatod.

Lesütöm a szemem, mert nem vagyok én ilyesmire szokva, de mivel anyám sem mutat ellenkezést, számhoz emelem és kortyintok az édeskés, langyos italból, de az majd kifordul a számból.

– Ennek élesztőtő szaga van! – mondom undorral megrázkódva, s eltolom magamtól a poharat.

– Az élesztőszag elmegy, ha majd egy kicsit megállapodik – próbálja Margit védeni a termék jó hírét, de engem akkor sem érdekel.

A felnőtteket annál inkább. Isznak, nevetgélnek, egyre csúnyább vicceket mesélnek, nagyokat vihognak. S egyszer csak Vojtek hátulról a Margit ruhája alá nyúl, s nem is siet elkapni a kezét. Na – gondolom magamban –, Margit az ilyesmit nem szereti, mindjárt leken neki egyet. De nem. Margit készségesen hátrafordítja fejét, és csókkal kínálja azt a neveletlen frátert. A csók meg olyan hosszú lett, hogy anyám és Mancini néni nézni sem bírták, de azok nem törődtek vele. Szinte el sem szakadtak egymástól, úgy tántorogtak be a Margit szobájába. Mancini néni, csak tudnám, miért, ez úgy felzaklatta, hogy remegni kezdett a keze. Elővett egy szál cigarettát, és csak néhány slukk után lett nyugodtabb. Magasan feje fölé fújta a füstöt, és nézett utána – ki tudja, miért.

– Mindjárt itthon lesz Béla – mondta valamivel később, majd felállt, és elindult haza.

Az én anyám még bámultt maga elé egy darabig, aztán hozzá látott a pálinkafőzés nyomainak eltakarításához. De a jó langyos hűtővizet nem volt szíve kiönteni, inkább áttöltötte a lavórba, és mosakodáshoz készült, most azonban nem küldött ki, mint máskor. Félmeztelenre vetkőzve a víz fölé hajolt, és vizezni, szappanozni kezdte testét. Én igyekeztem az ablakon át az utcát bámolni, de szemem sarkából egyszer-kétszer mégiscsak visszasandítottam. Mellei mellkasától csaknem elszakadva hosszasan lógtak a lavórba, s mert egyáltalán nem találtam kellemes látványnak, dacosan elfordítottam a fejem. Anyám észrevette fanyalgásomat, s megszólalt:

– Valamikor ezt szoptad, most meg már nem tetszik, mi?

Már épp tiltakozni készültem anyám nyers, átgondolatlan szavaival szemben, amikor a belső szobában Margit erőteljes, kéjes nyögdecselésbe kezdett, pont úgy, mint valamelyik éjszaka. Önkéntelenül is a hang irányába fordultam, de anyám, talán hogy elvonja a figyelmemet, vagy inkább saját primitív ösztönei által hajtva, hozzám szökkent, s mire tenyeremet magam elé kaphattam volna, vizes melleit kétszer is arcomba lógatta.

– No, kobd be, no! – mondta ingerlő szándékkal, mintha csak a Princ kutyával kötekedne. Én kétségbeesetten hadonászva hártottam közeledését, s egyik mellébe, talán nem teljesen véletlenül, ujjaimmal belekaptam. Ez mindjárt észhez térítette, s visszatért a mosdótálhoz, hogy befejezze a tisztálkodást.

– Fordulj el! – szólt rám erélyesen, s én megértettem, hogy alulról is meg akarja mosni magát. Hasra feküdtem az ágyon, s magamba fordultam, akár a sün, tudomást sem akartam venni a világról. De egy-két perc elteltével anyám felemelt hangjára mégis figyelnem kellett.

– Még ő van megsértődve! Már viccelni se lehet vele!

Ezt nem hagyhattam válasz nélkül, s hirtelen felültem.

– Én nem szeretem az ilyen viccet, én már nem vagyok szopós pulya! Miért csinál anyu velem ilyet?

– Na! Már még felesel is! Tudd meg, én az anyád vagyok! Te kicsi vagy és vagyontalan, acskóba szarj, és azt szopogasd! Megértetted? Én azt csinállok, amit akarok! Ha éppen az orrod előtt fingom el magamat, arra se lehet semmi szavad, legfeljebb annyit mondhatsz, hogy iszom, anyám, iszom.

Otromba szavai szinte tarkón vágtak. Megfordult velem a ház, látásom elhomályosodott. Kiáltani akartam: Nem! Nem! De harapásnyi levegőm sem maradt, hang helyett csak valami érthetetlen nyöszörgés hagyta el a

számát. Aztán kivilágosodott előttem újra, s menekültem hanyatt-homlok a házból, látni sem akartam anyámat. Az udvarunk kicsi volt, messzire nem mehettem, így a lépcső legalsó fokára leülve, szegény, vigasztalan fejem saját ölemben kerestem menedéket. Kevéssel később a szomszédokkal közös kisajtó felől neszezést hallok, fülelek. Fejemet óvatosan emelem, s odasandítva látom, hogy fél lábon szökdécselve egy ismerős kis tündér tart felém. Két formás kis fülén cseresznye kettős ága piroslik, mosolygó ajka maga is cseresznye, és maszatos, kicsi tenyerében cseresznyét nyújt felém. Elillant belőlem a legkisebb görcs is, szinte magától mozdult a kezem Iluska felé. Igen, így már ismét kezd kerekedni a világ.

* * *

A Zöld Kereszt mellett, a temető bejáratánál ismerős suhancok gyülekeznek. Kelebük* dióval van megrakva, majdnem úgy néznek ki, mint a várandós asszonyok. Egyikük dereka körül úszógumi formájában rendeződött el a zörgő dió, s ezen jókat derülnek. De a város felől jönnek még többen is. Bizonyára ők is a Diósból. Pár napja jártak ott a dióverők, de csak úgy tessék-lássék dolgozhattak, hisz nem örültek meg néhány kiló dió miatt a nyakukat törni, meg aztán hadd maradjon a tallózóknak is. Maradhatott szépen, mert ezek, mint látható, ruházatuk felső részébe gyűjtve hozzák a zsákmányt. Erre tart Buda Pityu és öccse, Laci, Harsányi Antika és Guliver.

– Akkor dargozunk? – hangzik fel a már esedékes kérdés.

– Tízzel indulunk. Mindenki benne van? – szabja máris a játék feltételét Guliver.

Innen is, onnan is elhangzik az ühüm, már csak egy alkalmas, füvetlen terepet kell keresni, ahol jól gurul a dió. A Zöld Kereszt kerítése alatti, simára taposott járda éppen jó lesz. Először egy fejest, azaz klappert kell választani. Mindenki átnézi saját készletét, a lehető legnagyobb, legformásabb tökök diót keresi, s ha kiválasztották, ezt állítják fel először, tőle jobbra pedig mindenki elhelyez tíz-tíz katonát, egymástól négy-öt centi távolságra. Erre viszont a csókaszájú dió a legalkalmasabb, az jól megáll a tömpébb végén, aztán kezdődhet a játék. A gurítás úgy öt-hat méterről, egy meghúzott vonalról történik, s ehhez mindenki egy gömbformájú, jól gurítható diót választ magának. Túlzottan száraz vagy üres dió erre nem alkalmas, mert könnyen

---

* Keleb vagy kebel – a Felső-Tisza-vidéken a derékban gumival vagy nadrágszíjjal elszorított felsőruházat (ing, zubbony) és a test közötti raktérként hasznosítható hézag.

irányt változtat, vagy el sem jut a célig. Aki a klappert kiüti, viszi az egészet, de erre játszani kockázatos. Ha nem találja el, mire még egyszer guríthatna, előfordulhat, hogy a többiek szakaszonként elvitték előle a felállított sort. Ezért aztán többnyire azon spekulálnak, hogy a klapper közelében üssék ki valamelyik katonát, s attól jobbra mindet viszik. De ez sem egyszerű. Azért van a diók között a távolság, hogy nehezebb legyen bármelyiket is eltalálni. Sok múlik tehát a gurításra való dió alakján és súlyán, de még több a jó irányérzéken és a tapasztalaton. Egy ügyes dargozó fél óra alatt képes megháromszorozni saját készletét, de azt kelebben már nem viheti el. Ehhez le kell vetni a felsőt, az ujjak végeit elkötni, s megrakni benne minden üreget. Ez olykor a tíz kilót is meghaladja, ennyi dióval már büszkén térhet haza, megérdemli a vacsorát a gyerek.

A dargozó suhancok mellett kisebb csoportokban idősebb nők és serdülő gyerekek haladnak el. A kézikosarakban kesernyés illatú vágott vagy töves krizantémok, a kezekben kéziszerszámok. Napok óta tart ez a temetőjárás, mindenszentek és a halottak napja közeleg.

A nyáron én is bejártam a temetőt, amikor nagyapám, és két másik ember a sírok közt a füvet kaszálta. Akkor ismertem meg a vén Magyarai Bálintot, aki őrizte, és amennyire erejéből tellett, gondozta a halottak kertjét. Olyanokat beszélt, amiket csak ő tudhatott. Hogy a temetőben nincs egy tenyérszál hely se, ahol leásva ne lennének csontokat. Hétszáz éve temetkeznek ide az újlakiak, s azóta nem bővült egy métert se. Ha sírásás közben koponyát és csontokat fordít ki az ásó, a sírásók azokat egy helybe rakják, és az elkészült sírgödör egyik sarkában, még az új temetkezés megkezdése előtt elássák. Ő, aki harminc éven át sírásó volt, már csak tudja, mit követel meg a tisztesség és a kegyelet, de mára megöregedett, és csak temetőőrként tudja szolgálni a földben porladó ősokeket. Egyszer csak elhallgatott, aztán egy nagyon régi, kovácsoltvas kerítéssel óvott dupla sírhelyre mutatott.

– Kitakarítottam a kurvák fészket – mondja, s néz rám, hogy mit szólok hozzá.

Odasandítok, s valóban rémlik, hogy néhány napja az a sír még komlóval és vadszőlővel volt benöve, s annak sátora alatt valóban el lehetett rejtőzni a kíváncsi szemek elől. De hogy kik azok a kurvák, arról az én hat éves elmémben egy fikarcnyi tapasztalat sem volt. Pedig lehetett volna, csak ismereni kellett volna hozzá az összefüggéseket. Emlegették eleget azt a Marit és Rózsit, akik nem vetették meg a katonák barátságát, de hát kit érdekeltek? Engem nem, az egyszer szent. Vagy tudnunk kellett volna, hogy az eldobott

nyálkás óvszer, amelyet két végénél fogva fél méteresre is kinyújtottunk, s egy botot vonóként használva hegedültünk rajta, korábban miként szolgált eredeti rendeltetésének? De nem tudtuk, s a felnőttek, látva, hogy mivel szórakozunk, heherészve mentek mellettünk tovább. Így hát a vén Magyarinak megvolt rá az oka, hogy csóváltassa fejét tudatlanságomon, s nagy fehér bajsza alatt huncut módon somolyogjon.

– Keresem magamnak a helyet, azér’ járok annyit a temetőbe, de nem tanáлом – váltott témát újra. – Én nem tudom, mi a szándéka velem az Öregistennek... Mer’ én eccer már álltam előtte, de akkor azt mondta, hogy eriggy vissza, fijam, a te időd még nem érkezett el. Én akkor arra kértem, hadd maradhassak... Mer’ ott, a Mennyországba’ tanálkoztam a feleségemmel, oszt’ ojjan bódogok vótunk, mint életünkbe sose. Fialalok vótunk megint, egymás kezit fogtuk, virágokat szedegettünk... de nem vót mese, nekem vissza kellett jönni. Akkor oszt’ megtanáltak a szomszédok, rám törték az ajtót, úgy hoztak vissza a harmadnapos tecchalálbul. Én most má’ a nyócvanötödiket taposom, nem félek én egy cseppet se a haláltul, mer’ má’ tudom, hova megyek.

Hazaérve türelmetlenül vártam az alkalmat, hogy elmondhassam apámnak, mint valami rendkívül fontos megbeszélőnivalót, a Bálint bácsival való találkozásomat. Aztán megkérdeztem, hogy igaz lehet-e, amit az öreg saját haláláról és a Mennyországáról beszélt. Apám az ő bizonytalan, óvatoskodó hitével csak annyit tudott mondani, hogy lehetségesnek lehetséges, mert az öreg sokaknak elbeszélte már tetszhalálát, és soha nem változtatott rajta, mindig ugyanúgy adta elő. De hívő embernek egyáltalán nem lenne szabad kételkedni benne.

– Azért kell hinnünk Istenben és a túlvilágban – okított tovább –, mert ha hitetlenül halunk meg, és úgy kerülünk az Úr ítélőszéke elé, akkor nagy a baj. De ha hiszünk és imádkozunk egész életünkben, nyugodtan várhatjuk ítéletét. Ha viszont ennek ellenére nem létezik a túlvilág, ha halálunk után nem találkozunk senkivel, semmivel, vegyük úgy már most, hogy keresztényként, tisztességgel élünk, és ezzel nem veszítettünk semmit.

Másnap délután Béla és Guliver egy egész ölnyi napraforgószárat hoztak fel a kertekről, és az Erzsi néni rozoga kis lócáján letelepedtek. Az egyeneséből, annak is a vastagjából kivágtak néhány hetven-nyolcvan centiméteres szakaszt, az érdes felületeket a kés fokával simára dörzsölték, majd vastagabb végükből elkezdték kiszedni a belet. Én percek óta nézem, s nem tudok rájönni, min mesterkednek, de ki fog az derülni hamarost.

– Má' úgy látom, fáklyázni készültök ma este – jegyezte meg az ott éppen elhaladó Mariska néni, aki vízért indult a kutunkra.

Béluka az utóbbi időben minden utcabelinek nevet ad. Most egy grimaszt küld Mariska néni után, s helyben rögtönöz neki egy új nevet:

– Viderszki. Mer' sose jön az uccára vider nélkül.

Guliver, akit szintén nem a valódi nevén ismerünk, felnyerít ezen, s akkor veszi észre, hogy én is ott vagyok.

– Na, csinájjak neked is egyet, Lacika? Jössz velünk este a temetőbe? Evve' fogunk világtani.

Boldogan bólintok, hát hogyan mennék én a nagy fiúkkal? Arra már gondolni sem merek, hogy talán el sem engednek. Mikor aztán szürkülni kezd, hazaloholok. Anyám éppen szedelőzködik, s fel sem kell hoznom, hogy én is menni szeretnék. Egyedül készíti melegebbik ruhámat.

Amint a kisajton kilépünk, akkor ér oda a rokonság: Ilonka keresztanyám, Mancsi néném, férjek, gyerekek. Együtt megyünk a temető felé, ahol már ezernyi gyertya ég. A látvány szinte megbénít, egy pillanatra meg kell állnom, mert azt képzelem, hogy a csillagos égbolt szállt le a földre, nem hiába van a kápolna ajtaja is tárva. Bent emberek kisebb sokasága, onnan is gyertyafény árad, füst száll fel, s vele valami nyomasztó, soha nem tapasztalt illattal telítődik a levegő.

A központi feszület körül kisebb tömeg tolong, de az újonnan érkezőknek helyet kell adni. Jönnek, térdet hajtanak, keresztet vetnek, s a kereszt tövéhez, ahol már így is egész gyertyaerdő lobog, újabb gyertyákat ültetnek. Ezek épp hogy csak égni kezdenek, de némelyek tövén már vastagon hűl a faggyú, mások meg földig olvadva, utolsó lobbanva, jól hallható sercegéssel kialszanak. Ha felnézek a keresztre, a bádokrisztus oldalra billent fejét látom, s arcáról azt olvasom, hogy ájultsága végleges. Nem hozhatja onnan vissza sem a sírás, sem az ének, nem bódítja a drága füst sem, és az ima sem érte szól már: az emberek saját magukért kulcsolják össze gyarló kezüket.

A kápolna előtt a keskeny körútra lépünk, s bal felé indulunk, hogy megközelítsük a Puskás nagyapa sírját. Kisebb fiúcsapat jön szembe, hársányan lobogó fáklyáikat maguk elé tartják, így az erős ellenfényben nem látom arcukat. A szívem ennek ellenére erőteljesen kezd verni, de utánuk nézve megnyugszom. Ez még nem a Guliverék csapata.

A Puskás nagyapám sírhalma tiszta, gyom benne egy szál se. Kapával, gereblyével fellazított felületébe apró, fehér krizantém-fejékből keresztet rakott valaki. A kézitáskákból előkerülnek a gyertyák. Anyám és a nagyné-

nik körberakják, bekeretezik a virágkeresztet, majd a sarkokon is elhelyeznek egyet-egyét, s míg az égő gyufaszálak végiglátogatják a kanócokat, a közeli görög katolikus kereszt alatt elkezdődik a holtak nyugalmaért, a lelkek irtalmáért való szertartás. Én inkább oda figyelek, mert onnan is a kápolnánál megismert füstszagot érzem. Most már látom, hogy az a füst egy apró szemű láncokon lóbált füstölőből árad, s ahogy figyelem, rájövök, hogy ösztönösen követnem kell a füsttel felszálló, hol szapora ritmusú, másszor meg hosszan elnyújtott énekszót.

A kereszt mellett újabb fáklyás csapat gyülekezik. Igen, ők azok. Béluka és Guliver mellett – látom – ott van Jankó és Gyuszi. Nekem azonnal mehetnékem támad, elég volt az unalmas családi együttlétből. Anyám engedne is, de az időközben hozzánk keveredett Magda néném azt sziszegi a fülébe, hogy el ne eressen.

– Tanulja meg, hogy melletted a helye, ne csavarogjon mindenféle kölykökkel!

Anyám, úgy tűnik, hallgat rá, és szorosan megfogja a kezem, de én addig tekerem, húzogatom a magamét, addig nyöszörgök, míg végül elenged.

– Bánom is én, eriggy, de csak itt légy a közelbe.

Nekem ennyi épp elég, szaladok a fáklyásokhoz.

– Na, itt vagy? – néz rám Guliver, s kezembe ad egy kisebbszerű fáklyát.

– Ez má’ rendesen kész van – mutatja a vastagabb végét, amely meg van tömve faggyúval és a sírhalmokból kiszedett, bealudt gyertyacsonkokkal.

Aztán segít meggyújtani, s megmutatja, hogy tartsam, hogy a megolvadt faggyú ki ne folyjon, hogy se magamat, se másokat meg ne égessenek. Kezembe ad egy faggyúgombócot is, amellyel az égő vég alatti részt kell kengetni, hogy ráolvadva táplálja a lángot. Elindulunk az úton, majd a temető egy sötétebb sarkába tartunk, ahol alig pislákol némi fény. Egy magányos, betonkeretes családi sírhely mellett vezet a kis ösvény, ahol néhány vastagabb, bizonyára selejtes faggyúgyertya küzd az életért. A sírban nyugvók hozzátartozója, egy közelben beszélgető középidejű férfi utánunk szól:

– Legények, ha a gyertyákhoz hozzá mertek nyúlni, én egytül-egyig kiheréllek benneteket!

De hiába fenyegetőzik, nem veszi észre, hogy Béluka, bár oda se néz, félig kiégett, már üres végű fáklyáját ráfordítja egy vastag gyertyacsonkra, s kiemeli a földből.

Ezzel mehetünk is tovább, nézzünk szét a kápolna környékén, ahol a római katolikusok világitanak, imádkoznak és szentelnek. Ott is gyűjthetünk egy-egy gombóc faggyút a fáklya kenetésekéhez, mert hosszú még az

este. A görög katolikus atya és kísérete is elindul a füstölőt lóbálva sírról-sírra, a legtöbb család igyekszik beszenteltetni szerettei nyughelyét. A helyenként tartósan monoton hangzású, máshol hirtelen emelkedő, majd ereszkedő dallamhoz társuló szöveg azt a Valakit emlegeti, aki leszállott a poklokra, és a lebilincseltek kötelékeit fel fogja oldozni. „Irgalmazz, Uram, irgalmazz, Uram irgalmazz!” – éneklük a refrént egyre többen és tisztábban, s mire a bejáratú nagy keresztnél összefutunk családommal, énekiük már szövegestől, dallamostól a fülembe költözött.

